

De Vita Bugenhagii

Philippus Melanchthon

No. 12.

an. 1558.

De vita Bugenhagii

Oratio de vita Rev. Viri Dom. Joannis Bugenhagii Pamerani, Theol. Doct. et Pastoris Ecclesiae Witeberg., a Petro Vincentio Vratislaviensi, Decano Collegii philosophici habita.

Gratias ago Deo aeterno patri Domini nostri Jesu Christi, creatori coeli et terrae, et Angelorum et hominum, una cum filio suo coaeterno, et Spiritu sancto, quod clementer nos servat et protegit, et praebet doctrinarum lumen, et toto pectore cum oro, ut semper inter nos sibi aeternam Ecclesiam colligat, et protegat et gubernet nos, tu salutaria duceamus et discamus, nec fingamus, aut stabiliamus ullas perniciosas opiniones. Ad hanc meam orationem, et vestra vota adiungite, et petite, tu filius Dei summus sacerdos noster sit *πρεσβυτήρ*, perferens nostram precessionem ad aeternum patrem.

Recte autem institutum est, ut in his congressibus oratio habeatur, vel de aliqua parte doctrinarum, vel de exemplis cognitione dignis. Cum igitur de argumento deliberarem, et in hoc recenti luctu adhuc imago Reverendi veri Johannis Bugenhagii Pastoris Ecclesiae nostrae oculis et mentibus nostris obversetur, non aliud argumentum anteferendum ipsius historiae censui, quae et de doctrina iuniores multa monet, et exempla continet vitae utilia. Cumque in hanc aetatem inciderit mutatio Ecclesiarum insignis, plurimum refert posteritatis, scire quales fuerint, qui doctrinam emendarunt et initio propagaverunt, et quorum Principum et gubernatorum studiis adiuti sint, ne caeco multitudinis impetu recepta doctrina putetur. Extant fragmenta certaminum veteris Ecclesiae, quae etsi sunt exigua, tamen de multis magnis rebus confirmant pios. Ut apud Ireneum et Tertullianum, qui antecesserunt Synodum Nicenam fere ducentos annos, leguntur illustria testimonia *περὶ λόγον*, apud Clementem refutatio est illorum, qui coniugium prohibuerunt, et sunt insertae dulcissimae narrationes. De recipiendis lapsis redeuntibus ad poenitentiam, confirmamur testimonio Petri Alexandrini, qui Meletio adversatus est. Ac optarim maiore cura, eruditorum et piorum historias, praesertim eas,

in quibus certamina doctrinae narata sunt, conservatas esse: has legi muto utilius esset, quam recentium Pontificum consilia, qui ut suam tyrannidem stabilirent, bella moverunt, quae in Italia et Germania magnas vastationes fecerunt. Nobis vero in Academiis praecipue curae sit posteris tradere doctrinae testimonia in historiis eruditorum et piorum, qui Ecclesias et studia gubernaverunt. Quare de vita nostri Pastoris hanc narrationem bona fide collegi, quam piis gratam et posteris utilem fore iudicio.

Etsi autem Basilius inquit, de sanctis non opus esse commemoratione patriae, quia una sit communis patria, omnium nobilissima, Ecclesia, tamen sciri prodest maiorum disciplinam, ex quibus quisque natus est. Primum igitur de Patria nostri Pastoris dicendum est.

In littore Germanico ad Oceanum Arctoum, inde usque a flumine Vistula, quod notum est, versus occasum ad urbem Sundium longa regio est, quae nunc Pomeraniae nomen habet, fere mediam influit Viadrus, quae multis rebus ad vitam necessariis ita abundat, tu aliis gentibus multis frumenta, pecudes et pisces vendat. Quare et magnis et opulentis urbibus ornata est, in quibus nisi leges honestae severe defenderentur, multitudo tranquilla esse non posset, nec commercia cum peregrinis esse possent. Principes igitur et Magistratus iusticiam constanter tuentur. Et cum sint Ecclesiae ibi Dei benefico recte constitutae, amantur etiam caeterae virtutes, vera Dei invocatio, coniugiorum fides et modestia. Sunt ibi et doctrinarum studia. Est vero et in ea regione magna frequentia nobilitatis, in qua multi nunc quoque usu militiae clari sunt, multi virtute et opibus ornati, domi consilia publica regunt.

Nec in ulla parte Germaniae plures ex equestri ordine doctrinas intelligunt, quam ibi. Fuisse eam regionem olim gentis Suevicae sedem, ex Cornelio Tacito intelligi potest. Est autem et Suevica gens, ut Dai et Sacae, quibus unica fuit, ex Asia ad hoc littus paulatim progressa. Fuerunt enim in Asia Syevi, unde sunt Suedi, Suiones et Suevi. Permixti his et Heneti fuerunt, qui magnam oram in eo littore compleverunt, et adhuc tenent.

Horum pars Sidini fuerunt, a quibus Stetini appellatio reliqua est. Non procul a Stetino oppidum est Iulinum, ubi influit Viadrus in lacum, qui effunditur in Oceanum, et portus est commodissimus.

Quare ibi propter mercatum fuisse olim aiunt amplam urbem, quam Venetam nominant, et ruinae adhuc cernuntur. Nec miror, id nomen ibi celebre fuisse, cum certissimum sit, ibi Henetos et fuisse et esse. In eo oppido Iulino natus est Ioannes Bugenhagenius in familia honesta et senatoria, die Iunii 24. anni 1485. anno ante Maximiliani coronationem. Et naturae robur significat coniunctio Saturni et Iovis in Scorpio. Simul autem et domestica disciplina et scholae consuetudine Bugenhagenius in pueritia ad Christianam κατήγησιν adsuefactus est, et cum Grammaticen et Musicam didicisset, in Academiam Gryphesvaldensem missus est. Ibi et tyrocinium linguae Latinae melius habuit, et Dialecticen et elementa Physices didicit.

Erat natura non solum capax doctrinae, sed etiam avida, et accendebant aviditatem tempora, quia iam Hegii Daventriensis et Rodolphi Agricolaе et Hermanni Buschii scriptis taxata erant Soloeca priorum temporum, et revocabatur iuventus ad diligentiam rectius loquendi, semina etiam Graecae linguae spargebantur. Haec velut aurora doctrinarum bonis ingeniis iucundissima erat. Flagrabat igitur adolescens studio discendi, et cupide legebat veteres linguae Latinae scriptores, et se in scribenda soluta oratione, et in componendo carmine exercebat.

Cum autem adolescens studiose didicisset elementa doctrinae Christianae quantum tunc potuit, et haberet initia earum virtutum, quas filius Dei voce Evangelii et Spiritu sacto accendit, libenter et assidue legit scripta prophetica et apostolica, et adhibuit enarrationes Hieronymi et Augustini, et miscebat precationem, qua se doceri et gubernari petebat, et vera pietate Deum colebat. Accesserunt et Erasmi lucubrationes, quae taxant Monachorum histrionicam, et statuarum adorationes similes Ethnicis. Cum igitur fontes legeret et veritatem quaereret, non fuit labor irritus. Fugiens illa tetra spectacula invocationes hominum mortuorum, regulam toto pectore amplexus est: Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies; et intellexit, Deum non velle coli histrionica externorum gestuum, sed iis virtutibus, de quibus ipse inquit: In praeceptis meis ambulate. Tu igitur et auditores ad veram pietatem flecteret, enarrare Matthaeum, et Epistolam ad Timotheum, et Psalmos in scholis cepit, et κατήχησιν iuventuti tradidit, in qua symboli et decem praeceptorum enarratio erat, in qua monstrabantur veri cultus Dei, et exempla Ethnicorum similia taxabantur, ac docendo proficiebat ipse. Adeo grata piis haec in scholis lectio fuit, ut ad eam audiendam accederent, et cives, et sacrificuli et Monachi, qui non erant ἄθεοι. Et quanquam Pastor non erat, sed tantum scholae praeerat, fuerunt tamen et hortatores amici, ut in templo concionaretur, quod ut facere posset, usitatio more collegio presbyterorum adiunctus est. Pii eius concionibus et laetabantur et meliores fiebant. Et fama doctrinae ipsius, cum ab auditoribus, tum a aliis late spargebatur. Et quia multos habebat auditores adolescentes, natos in equestri ordine, expetebatur eius familiaritas a nobilibus, ac praecipue ab eruditis, cum quibus, cum alias de Ecclesia, alias de patria saepe colloqueretur, hortantur eum plerique ad colligendam patriae historiam, quam ad rem cum et sumptibus et mandatis Principis opus esset, auli rem ad Principem Bugslaum referunt, qui cum audiret eruditionem et virtutem viri praedicari, et historiam patriae sibi et filiis et consiliariis notioem esse vellet, et natura munificus esset, consilium probat, dat mandata, ut monumenta vetera in aula inspiciantur, iubet ipsum Bugenhagium in collegiis et monasteriis quaerere historias et inspicere literas, et umptibus eum instruit, qua in re cum biennium consumeret, seriem Principum, bella, Ecclesiarum constitutiones ordine et prudenter descripsit. Liber adhuc in aula custodietur, et cum a Principibus, tum a consiliariis saepe tegitur. Nec diligentiam tantum et fidem probant hi, qui legerunt, sed etiam formam operis et orationem.

Circa id tempus et Reverendi viri Martini Lutheri certamina mota sunt, quorum fama statim universam Germaniam pervagata est. Erat, ut scitis, πρώτη σύρραξις de indulgentiis, ingrata Monachis et aulae Romanae, sed qui fontes doctrinae de vera poenitentia seu conversione, et salutes consolationes monstrabat, omnibus piis in universa Germania, gratissima. Crescente igitur certamine doctrina Ecclesiae paulatim magis illustrata est. Legit scripta Lutheri Bugenhagius, et vidit ibi perspicuum discrimen ostendi, Legis et Evangelii, vidit iusticiam fidei melius exponi, quam ab Origene, vel a Thoma exposita est, videt congruere Augustini et Lutheri sententias, ac re tanta considerata, Lutheri enarrationem probat, deinde et hanc consolationem populo copiosius declarat, et in doctrina poenitentiae tenebras Ecclesiae saepius deplorat, et deliramenta Monachorum liberius taxat.

Ibi artificii hypocritarum quorundam Principis animus ab eo fit alienior. Quare de migratione ex patria deliberat, praesertim cum audire Lutherum coram, et familiariter eum sciscitari quaedam vellet. Invitabatur etiam literis Petri Suavenii, cuius erat excellens eruditio, et qui iudicabat mutum ei profuturam esse Lutheri familiaritatem. Venit igitur Deo haec consilia ita gubernante Ioannes Bugenhagius Witebergam, anno millesimo, quingentesimo, vicesimo primo, paulo ante iter Lutheri ad conventum Imperatoris Caroli V. Qui eo tempore fuit in urbe Vangionum, addebat iam in vero docto et non rudi, aetas iudicii gravitatem. Agebat enim annum quartum et tricesimum. De multis igitur doctrinae membris cum Luthero colloquitur. Postea Lutherus rediens ex conventu abducitur in suam Pathmon, et circiter biennium huic abest.

Interea ducit uxorem vir honestus et doctus Pastor Ecclesiae Kembergensis, qui cum iussus esset causas exponere, cur nec pontificia lege, nec voto impediatur coniugia divinitus probata, magnae hic disputationes ortae sunt, An tantum pontificia lege coniugium sacerdotibus ademptum sit? an accedat votum? Consulitur Lutherus absens, qui mox propositiones de votis et deinde librum, qui extat, mittit: in quo, ut Alexander Gordium nodum dissecat, ita laqueos et legum impiarum et votorum impiorum una machera discidit. Erant tunc convictores D. Philippi Petrus Suavenius et Bugenhagius. Cum igitur in coena propositiones Lutheri Philippus accepisset, legit et relegit attente propositiones Bugenhagius, et cum aliquandiu tacitus magnitudinem rei cogitaret, tandem inquit: Haec res mutationem publici status efficiet, doctrina ante has propositiones tradita non mutasset publicum statum. Haec sunt initia liberationis Monachorum vere recitata.

Postea Carolostadius, ne tantum videretur Lutheri miles aut δευτεραγωνίστης, propria bella movit, alterum de statu tellendis, alterum de legibus Moisi in forum recipiendis, ac statuas privati quidam seditiose ex templo tollebant. Quia vero aberat Lutherus, multorum animi clamoribus Carolostadii turbabantur, sed adversabatur ei graviter Bugenhagius, et seditiosas statuarum eversiones improbat, et de iudiciis et legibus Romanis erudite ostendit, non oportere nostras politias transformari in Iudaicam. Hae controversiae cum agitentur, redit huc Lutherus, ut dissidia tolleret et tranquillitatem huius Ecclesiae restitueret. Hoc tempore Bugenhagius Psalterium enarravit, et

iuventutem utiliter docuit, et in tuenda concordia et pace huius Ecclesiae, moderationem et constantiam eximiam praestitit. Quare aliquanto post consentientibus suffragiis Senatus Academiae et Senatus oppidi, factus est Pastor Ecclesiae Witebergensis, quam Deo iuvante pie et foeliciter in magna varietate temporum gubernavit annos sex et triginta.

Nec a sua statione discessit propter pestilentiam et bella, Cumque ad magnas opes, et Episcopi splendorem in Daniam et in Pomeraniam, et quidem ab optimo rege et ab optimo Principe vocaretur, nunquam voluit hunc tennem nidulum relinquere. Ac saepe dicentem audivimus, intelligere se quantum onus sit quaelibet Academia, quia inde difficilimarum controversiarum diiudicatio petitur, et liberum est dicere sententiam cuiilibet, etiam ingratham alteri, se posse habere opes et otium, si sit alibi, et tenere talem locum, in quo suis sententiis non facile alii adversentur, sed tamen se ab Academia non discessurum esse, quia non dubitet hanc vocationem, ad solius ministerii evangelici labores et pericula factam, divinam esse, nec se alibi voluptates et opes quaesiturum esse, nec se amare tyrannides, sed aequabilem ἀριστοκρατίαν praesertim in qua possit fieri collatio iudiciorum cum bonis et doctis viris.

Nec tamen defuit aliis gentibus. Sed, ut olim nominabantur Evangelistae, qui in pluribus locis docebant, et Ecclesias constituebant, talis fuit et ipse Evangelista, vocatus Lubecam, Brunsvigam, Hamburgam, in Pomeraniam et in regnum Danicum, incorruptam Evangelii doctrinam ibi docuit, delevit idola et errores papisticos, et Deo iuvante Ecclesias pie constituit, quae quidem annos circiter triginta hactenus eandem Evangelii vocem pio consensu retinent.

Legimus ab Othone Bombergensi initio constitutas esse Ecclesias Pomeranicas, quem constat fuisse virum nobilem, comitem Andecensem, ex familia Ducum Meraniae, qui tenuerunt Voitlandiam, et cognatum Hedwigis Slesiacae, et Elizabethae Turingicae. Non constat quid docuerit, quod quidem maxime sciri oportebat, sed quod sit doctrinae genus, quod unum et incorruptum in omnibus locis tradidit Pastor Ecclesiae nostrae Ioannes Bugenhagenus, notum est et ex illius scriptis, et ex monumentis illarum Ecclesiarum, quarum fuit οἰκίστης, in quibus omnibus expresse hoc adfirmat, se amplecti confessionem a Duce Saxoniae Electore exhibitam Imperatori Caroli in Conventu Augustano Anni 1530. Hoc totum doctrinae genus notum est ex confessione quae extat, et Deo iuvante ad omnem posteritatem perventura est.

Non instituo collationes, ut fit in Declamationibus, magnum decus est in bonis Principibus, honestam formam politiae, leges et iudicia reddere urbibus, ut multi honesti victores fecerunt. Aliud quiddam est, et maius Dei beneficium est, Ecclesias recte constitui, in quo beneficio cum Bugenhagenus fidele organum Dei fuerit, magnum id decus esse, et gratitudinem ei sempiternam deberi, manifestum est.

Prodest et hoc testimonium de eius moribus posteritati, quod sciet, talis viri vocem hanc doctrinam fuisse, cuius mores probati fuerint optimis Regibus Danicis, Friderico et Christiano, et optimis Principibus Ducibus Pomeraniae, et tot urbium Senatoribus, sapientia et virtute praestantibus, qui nisi mores huius viri iustos et castos esse scivissent, non expetivissent eum, nec ad se et ad suos vocassent. Cumque res difficilimae sint, constituere Ecclesias, refutare adversarios, non abduci ab officio ambitione, iracundia, cupiditate vindictae aut pecuniae, nemo sine auxilio Dei tantas difficultates superare potest.

Fuit autem cursus Pastoris nostri sine labe, et foelix. Quare divinitus gubernatum esse, fatendum est, illustre testimonium de eius moribus, et hoc est, quod rex Danicus Christianus et regina Danica, cum quidem excellant pietate, iustitia, castitate et omnibus virtutibus, voluerint ab eo in precatione publica coronari, ad quam neminem certe adhibitori erant, nisi quem iudicassent Deum recte secum invocare, et ardentibus votis salutem regno petere, et habere castam mentem et castas manus.

Hactenus brevissime dixi de cursu Pastoris nostri, qui fuit et vitae ipsius et huius nostri seculi velut aurea aetas, cum videlicet ante bellum Caroli Germanicum Ecclesiae floruerunt et tranquillae fuerunt. Secuta est deinde ferrea aetas, in qua multae confusiones ex Principum et Theologorum bellis ortae sunt. In his captivitas Principum, huius oppidi obsidio, et caetera belli mala ingentem dolorem viro optimo in hac senecta attulerunt, ut Prophetae Ieremiae, clades et mors optimi regis Iosiae.

Nec tamen ita fractus est animo, ut aut fugeret, aut quidquam in Ecclesia mutaret, sed erexit se adsidua precatione, et hac consolatione moesticiam leniit, quod vidit tamen inter tantos fluctus Cymbam Christi mirabiliter a Deo servari, cui sit laus et gratiarum actio.

Deinde moto dissidio Flacico fuit in dolore non tam sua causa, quam propter Ecclesiam. Conscientia enim ipsius non erat sauciata, et impudenter sparserant quidam manifesta mendacia, quae sciebat refutari tempore. Nam neque in bello, neque postea vocem doctrinae, nec ullum in Ecclesia ritum mutavit; et quanquam ad alium dominum haec regio translata est, tamen semper voluit manere eandem Ecclesiam, et saepe dixit: Date Deo, quae Dei sunt, et Caesari, quae sunt Caesaris. Utrunque enim constanter praestitit, fuit alienissimus a seditiosis consiliis, et in retinenda doctrinae puritate firmus. Itaque ut de Severo Imperatore scriptum est, fuisse eum intentum in ea, quae agenda erant, et neglexisse populi fabellas, Ἐπιμελής ἦν τῶν πρακτέων, ἀμελής τῶν περὶ αὐτοῦ λογοποιουμένων, sic ipse cum illae sycophantiae spargerentur, propter eas tamen necessarios labores non omisit. Sed Ecclesiae causa doluit accendi odia et discordias de maioribus rebus, cum quidem astutissimus signifer istius tribunicii agminis sciat, nobis coniunctione opus esse adversus communes hostes, et esse alias graviores controversias, de quibus nos placide deliberare oportebat, ut poteris testimonia non ambigua

relinqueremus. Sed hos dolores Pastoris etiam precatio et bona spes leniebant, ac saepe dictum Psalmi repetebat: Commenda Deo viam tuam, et spera in eum, et ipse faciet.

Non opus est de domestica eius vita prolixè dicere, quae nisi fuisset honestissima, ut antea dixi, non fuisset vocatus ad Ecclesias constituendas a tot sapientibus et piis Principibus et gubernatoribus. Hoc addam de Gradu.

Cum iuxta Academiae consuetudinem Casparum Crucigerum oporteret petere gradum Doctorum, et inclytæ urbis Hamburgæ Senatus huc misisset Reverendum virum Ioannem Aepinum, ut et ipse gradum peteret, aderat hic Dux Saxoniae Elector Ioannes Friderecus cum illustrissima coniuge, qui cum audivisset testimonium publicum Casparo et Aepino tribuendum esse, voluit, ut his Pastor noster adiungeretur, et addidit, se et disputationem et renunciationem aditum esse, et levaturum eos sumptu. Etsi Pastor excusationem senectæ adferebat, tamen quia verecundius erat in re tali non diu refragari, ait, se obtemperaturum esse. Postridie venit ad disputationem Princeps cum praecipuis consiliariis, et studiose audit Lutheri, Crucigeri, Pastoris et Aepini responsiones, de iusticia, de Ecclesia, de discrimine ministerii evangelici et potestatis politicae, in qua materia diserte voluit explicari, cur, cum violans politicae potestatis edicta peccet, non etiam peccet violans ecclesiasticam traditionem factam a pio Pastore. Fuitque ei pergrata nostri Pastoris oratio, qui dicebat, armatam esse potestatem politicam auctoritate condendi proprias leges, non pugnantes cum Decalogo, et de his traditum est severissimum praeceptum. Necesse est obedire propter conscientiam, sed Pastoribus expresse prohiberi condere proprias leges. Sic enim dicitur: Nemo vos arguat in cibo, potu etc., nec posse hanc libertatem ullius creaturae auctoritate tolli. Et ut in amplissima quaestione multa de dignitate politicae potestatis, et evangelici ministerii dicta sunt.

Quaerela etiam addita est, in qua narrabatur, cito in Ecclesiam irrepsisse superstitiosas opiniones, quae finxerint humana exercitia esse eximios cultus, quae tunc quoque a sanioribus taxatae sunt, ut Athanasius superstitiones reprehendit, inquit: Καλὸν ἢ Ἄσκησις μετ' ἀληθοῦς γνώσεως καὶ συμμεξίας. Vult intelligi exercitia non esse iustitiam, aut cultus, et vult moderata esse. Haec cum exposita essent, Princeps ipse gravissime dixit, se Deo gratias agere, quod haec discrimina perspicue in Ecclesiis nostris illustrata extent, et Dei praesentia in utroque gradu a piis angoscat et celebretur. Manifesta enim testimonia de Deo, et de providentia sunt ipsa lex in mentibus hominum lucens, et miranda conservatio societatis humanae in tam horrendis confusionibus, et imperiorum constitutio in tantis impedimentis. Quid enim mirabilius est, quam Romam inter adsidua tribunicia certamina stare posse. Bonis viris ad posteritatem virtutis testimonium est, cum a bonis Principibus ornantur, ipsis vero Principibus multo magis honorificum est, intelligere et amare doctrinas, et earum studia excitare et iuvare.

Fuit autem et postremus vitae Pastoris nostri actus Dei beneficio placidus. Cum ita languefactae essent vires postremo anno, ut concionandi laborem sustinere non posset,

venit tamen quotidie in templum, et pia precatione Ecclesiam, et sese et nos Deo commendabat: veniebat etiam ad necessarias deliberationes. Tandem mense Aprili, decumbens sine magno cruciatu, quotidie precationes repetivit.

Saepe etiam suaviter cum amicis de spe salutis aeternae, et de posteritate collocutus est. Vigor mentis adeo fuit integer, ut octiduo ante mortem Doctorem Tilemannum Heshusium Heydelberga redeuntem mox agnosceret, et laetus gratularetur ei reditum, et sciscitaretur, an in Academiam Heydelbergensem migraturus esset, et ei fausta precaretur. Postea die vicesimo Aprilis, eum se quotidie filio Dei Domino nostro Iesu Christo commendasset, placide ex hac mortali vita decessit.

Nec dubitandum est, esse eum in numero illorum, de quibus scriptum est: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Quaerelas igitur funebres omitto, ac potius oro filium Dei, sedentem ead dextram aeterni patris, ac dona dantem hominibus, Pastores et Doctores, tu rursus Ecclesiae nostrae Pastorem tribuat salutarem, et nos omnes clementer gubernet.

Hanc vero narrationem vero testimonium esse de nostra erga ipsum reverentia, et Deo gratias agimus, quod huic Ecclesiae tam fidum Pastorem his turbulentis temporibus tribuit, iuventuti etiam eius memoriam tradimus, ut in eius cursu praesentiam Dei consideret, et agnoscat pius a Deo iuari: imitetur etiam diligentiam ipsius in regendis moribus. Proderunt et libri ipsius legentibus, quorum lectio bonis non eo tantum grata erit, quia multa obscura dicta enarrant, sed etiam quia diligentia in quaerenda nativa sententia ostendit amorem veritatis in eo fuisse eximium.

Dixi.